

Müdrük alim, nəcib insan

Azərbaycan səhiyyəsinin inkişafında silinməz izlər buraxmış, tibb elminə böyük töhfələr vermiş akademik Zərifə xanım Əliyevanın həyat fəlsəfəsi, mənəvi dünyası, oftalmologiya elminin inkişafındakı misilsiz xidmətləri zəngin və çoxşaxəlidir. Ötən əsrin 60-cı illərində görmə üzvünün peşə xəstəlikləri problemi üzrə geniş tədqiqatlara başlayan istedadlı alim böyük uğurlara imza atdı. O vaxtadək sənayedə zərərlərin görmə orqanına toksik təsirinin öyrənilməsinə bir sıra elmi əsərlər həsr ediləndə, inkişaf etmiş ölkələrdə şin və yod istehsalı yüksək səviyyədə olsa da, lakin bu sahələrdə istehsal tullantılarının görmə orqanına toksik təsiri demək olar ki, öyrənilməmişdir. Ona görə də oftalmoloq-alimin elmi tədqiqatlarının əsas istiqamətlərinin biri də yod və şin istehsalının zərərli təsirlərindən gözün zədələnməsinin öyrənilməsi olmuşdur.

Zərifə xanımın yüksək erudisiyası, çalışmaq mədəniyyəti, çox dəqiq məqsədyönlülüüyü və prinsiplilliyi ən diqqətçəkən məqamlardan biridir. O, məlum hadisələri yeni baxımdan görmək qabiliyyətinə malik idi. Məhz Z.Ə.Əliyevanın şəxsiyyətinin bu xüsusiyyətlərinin cəmi onun orijinal klinik və elmi fəaliyyətini müəyyən edirdi. Zərifə xanımı həkimlərin mənəvi tərbiyəsi, tibbi etika, və deontologiyası da düşündürürdü. Bu sahəyə "Yüksək istedad" adlı monoqrafiyası həsr edilmişdi.

Z.Ə.Əliyevanın və tələbələrinin apardığı çoxşaxəli elmi tədqiqatları və bu oftalmoloji məktəbin ümumi cəhəti onun klinik-eksperimental istiqamətli olması idi. Görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində çoxsaylı işlərində Zərifə xanım qeyd edirdi ki, elmi problemlərin işlənməsi nəinki xəstənin ciddi müayinə və müşahidəsindən, həmçinin fiziki amillərin, orqanizmin fizioloji statusunun, biokimyəvi və mübadilə proseslərin, ətraf mühit amillərinin təsirinin tədqiqindən asılıdır. Bir fakt şübhəsizdir ki, Zərifə xanım öyrənilən prosesin dərinliyini aşkar etməyə, şəxsi fikir və mülahizənin yaranmasına böyük diqqət verirdi.

Z.Ə.Əliyeva və onun tələbələrinin elmi fəaliyyətinin xüsusiyyətlərini əməkdaşların möhkəm nəzəri hazırlığı üzərində qurulan klinik təcrübə təşkil edirdi.

Onun çox istiqamətli elmi yaradıcılığı 12 monoqrafiya, 160-dan çox elmi işi, bir ixtira və 12 səmərləşdirici təklifdə öz əksini tapıb. Belə çoxşaxəli axtarışları aparmaq məhz Z.Ə.Əliyeva kimi böyük alim və klinisistə qismət ola bilər. Məsələ yalnız göz xəstəliklərinin müxtəlif bölmələrini əhatə edən elmi işlərdən deyil, problemin həllinə xüsusi yanaşmadan ibarətdir. Bu xüsusiyyət Zərifə xanımın aktiv surətdə inkişaf etdirdiyi yaradıcılıq birliyini əks etdirən faktlarda sübutunu tapmışdı. Mübaliğəsiz demək olar ki, 1970-1985-ci illərdə oftalmologiya sahəsində aparılan birgə yaradıcı axtarışların əsası Z.Əliyeva tərəfindən qoyulmuşdur. Buna II Moskva Tibb İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasının müdiri, Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının akademiki, professor A.P.Nesterov, Rusiya diplomdan sonrakı təhsil akademiyasının oftalmologiya kafedrasının müdiri professor L.K.Moşetova, Rusiya İridoloqlar Assosiasiyasının vitse-prezidenti, Rusiyanın Əməkdar elm xadimi, professor N.B.Şulпина və digər alim-oftalmoloqlarla yaradılan elmi əlaqələr canlı sübutdur.

Oftalmologiyanın mühüm problemləri üzrə kompleks tədqiqatlar və nəşrlər öz qiymətli nəticələrini verməklə yanaşı, davam edən birgə əməkdaşlığın əsasını qoymuşdu.

Alim-oftalmoloqların formalaşması və əməkdaşlığı sahəsində mühüm rolunu 1977-ci ildə Zərifə xanımın təşəbbüsü ilə keçirilən oftalmoloqların Ümumittifaq Elmi Cəmiyyətinin heyətinin plenumunun keçirilməsi oynadı. Bu yüksək səviyyəli forumda oftalmologiyanın aktual problemlərinin kompleks öyrənilməsi geniş müzakirə olundu. Bu plenum təbabətin bu sahəsinin təşkili və inkişafında, həmçinin elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasında şübhəsiz mühüm yer tutdu.

Z.Ə.Əliyevanın əmək fəaliyyətinin böyük bir hissəsi Ə.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu ilə bağlıdır. Əvvəl o, göz xəstəlikləri kafedrasının dosenti, sonra professoru və ömrünün sonuna kimi kafedranın müdiri vəzifəsində çalışmışdır.

1980-ci ildə professor Z.Əliyevaya elmi xidmətlərinə və elmi pedaqoji kadrların hazırlanmasına görə "Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu ilə bağlıdır. Əvvəl o, göz xəstəlikləri kafedrasının dosenti, sonra professoru və ömrünün sonuna kimi kafedranın müdiri vəzifəsində çalışmışdır.

sının öyrənilməsi üzrə işlərinə, o cümlədən "Rezin istehsalında gözün peşə patologiyası" monoqrafiyasına görə SSRİ Elmlər Akademiyası tərəfindən Z.Əliyeva akademik M.İ.Averbax adına təqaüdə layiq görülür. Bu professor Z.Əliyevanın elmi xidmətlərinə verilən qiymət idi. 1982-ci ildə professor Z.Əliyevanı Ə.Əliyev adına ADHTİ-nin oftalmologiya kafedrasına kafedra müdiri seçirlər. Onun elmi fikirləri və kompleks elmi tədqiqatları daha geniş vüsət alır. Z.Əliyevanın rəhbərlik etdiyi kafedra və klinik oftalmologiyanın aktual problemlərinin, xəstənin müasir incə klinik müayinə üsullarının işlənilib hazırlanması üzrə Azərbaycanın aparıcı mərkəzinə çevrilmişdir.

1982-ci ildə professor Z.Ə.Əliyevanın Moskva alimlərinin əməkdaşlığı ilə "İridodiagnosticskanın əsasları" və "Şəkərli diabet zamanı göz xəstəlikləri" kimi böyük elmi əsərləri çapdan çıxdı.

Professor Z.Ə.Əliyevanın zəkali elmi-pedaqoji və kliniki təcrübəsi 1983-cü ildə "Oftalmologiyanın aktual problemləri" əsərinin nəşr olunmasına imkan verdi. Bu kitab da "Terapevtik oftalmologiya" kitabı kimi həkimləri təkmilləşdirmə institutunun, tibb institutunun müəllimlərinin və praktik həkimlərin masaüstü kitabıdır.

Professor Z.Əliyeva və onun şagirdlərinin dakriologiyanın mühüm problemlərindən birinin işlənilib hazırlanmasında elmi tədqiqatları əhəmiyyətli dərəcədə müvəffəqiyyətlidir. Bu problem üzrə 1983-cü ildə professor Z.Əliyeva və tibb elmləri doktoru, professor M.Y.Sultanov tərəfindən hazırlanmış iki monoqrafiya - "Gözyaşı axıtmanın fiziologiyası" və "Gözyaşı axıtmanın cərrahi müalicəsinin müasir üsulları" çapdan çıxmışdı.

Z.Ə.Əliyevanın tibb elmindəki böyük xidmətləri 1983-cü ildə onun Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki seçilməsinə gətirib çıxardı.

Akademik Zərifə xanım Əliyevanın adı bu gün ölkəmizdə fəxrlə, sonsuz qürur hissi ilə, məhəbbətlə çəkilir. Haqlı olaraq vətənimizdə ana adının ucalığı, ömür-gün yoldaşının sədaqəti, həkim peşəsinin paklığı, müqəddəsliyi onun adı ilə əbədiləşir.

Sərxan MUSAYEV,
Şəki Mərkəzi Rayon Xəstəxanası
baş həkiminin müavini,
Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvü.